

*Задоля І. І.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного і трудового права
Одеської національної морської академії*

ПРОХОДЖЕННЯ СТАЖУВАННЯ ОСОБОЮ ДЛЯ НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація. Статтю присвячено з'ясуванню доцільності законодавчого закріплення інституту стажування для набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю, детальному аналізу порядку організації та проходження стажування з виокремленням і класифікацією стадій, визначенням особливостей правового статусу, прав і обов'язків учасників стажування та строків його проведення.

Ключові слова: стажист, стажування, адвокат-керівник стажування, проходження стажування, стадії проходження стажування.

Постановка проблеми. Враховуючи важливість інституту адвокатури для реалізації закріпленого в ст. 59 Конституції України права на правову допомогу, національне законодавство, що визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, постійно вдосконалюється шляхом унесення змін і доповнень. Ці зміни стосуються і вимог до осіб, що мають намір набути право на заняття адвокатською діяльністю, адже саме від компетентності адвоката залежить практична реалізація права осіб на правову допомогу. Так, новелою нового Закону України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є інститут стажування [1].

Враховуючи відсутність в українському законодавстві інституту стажування, вітчизняними науковцями це питання розглядалось досить поверхово. У зв'язку з цим метою цієї статті є з'ясування доцільності законодавчого закріплення інституту стажування для набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю, здійснення детального аналізу порядку організації та проходження стажування з виокремленням і класифікацією стадій його проходження й визначенням особливостей правового статусу, прав і обов'язків учасників стажування, строків його проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стажуванням є діяльність із формування і закріплення на практиці професійних знань, умінь і навичок, отриманих у результаті теоретичної підготовки особи, яка одержала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, щодо її готовності самостійно здійснювати адвокатську діяльність з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Основними завданнями стажування є такі: 1) вивчення деонтологічних основ адвокатської діяльності, методів організації роботи адвокатських об'єднань, адвокатських бюро, особливостей діяльності адвоката, який здійснює її індивідуально; 2) підвищення рівня теоретичних знань і набуття практичних навичок, необхідних для здійснення адвокатської діяльності; 3) поглиблення професійної спеціалізації, накопичення практичного досвіду для якісного надання правової допомоги [2].

Нововведення щодо законодавчого закріплення інституту стажування вважаємо слушним, оскільки наявність в особи необхідного стажу роботи в галузі права не завжди свідчить про її готовність після отримання свідоцтва про складення квалі-

фікаційного іспиту здійснювати захист, представляти інтереси клієнтів або ж надавати їм інші види правової допомоги. Так, наприклад, особа пропрацювала нотаріусом [3] у державній нотаріальній конторі шість років та отримала необхідний стаж роботи в галузі права, але ж чи спроможна вона, навіть маючи гарну теоретичну підготовку, надавати правову допомогу як адвокат на належному рівні? У зв'язку з цим цілком виправданим є закріплення на законодавчому рівні такої вимоги до осіб, що мають намір займатися адвокатською діяльністю, як проходження стажування.

Водночас беззаперечним є те, що для здійснення адвокатської діяльності на відповідному рівні достатню практичну підготовку мають особи, котрі працювали помічниками адвокатів. Саме тому законодавством і закріплено, що від проходження стажування звільнюються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки.

Законодавством передбачаються вимоги до учасників стажування: стажиста та керівника стажування, його тривалості та процедури проходження. Так, стажистом адвоката може бути лише та особа, яка має дійсне свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту (його дійсність становить три роки з дня складення іспиту). Керівником стажування може бути адвокат, який: 1) має стаж адвокатської діяльності не менше п'яти років; 2) має достатній досвід і можливість забезпечити належне проходження стажування особам, які виявили бажання отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю; 3) включений до реєстру адвокатів-керівників стажування відповідного регіону.

Крім вимог, законодавством також встановлюються обмеження щодо керівника стажування. Не може бути керівником стажування адвокат, який мав дисциплінарне стягнення (за винятком попередження) протягом трьох років, що передують зверненню такого адвоката до ради адвокатів регіону для включення його до реєстру керівників стажування. Крім того, для досягнення завдань стажування встановлюється обмеження щодо кількості осіб, які можуть проходити стажування в одного адвоката-керівника: не більше трьох осіб.

Стосовно тривалості стажування, то воно здійснюється протягом шести місяців і обчислюється шляхом сумарного обліку робочого часу стажиста на виконання програми та плану стажування, який має становити не менше ніж 550 годин. Водночас строк стажування може бути продовжено за пропозицією керівника стажування, але не більш ніж на три місяці [2].

Варто зазначити, що в Україні, порівняно з деякими європейськими країнами, тривалість стажування не є довготривалою. Наприклад, у Словенії стажування триває рік [4, с. 35], а в Італії з лютого 2015 р. – вісімнадцять місяців [5].

Процедура проходження стажування детально регламентована Положенням про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на за-

няття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 р. № 81, з наступними змінами (далі – Положення про стажування, Положення). Детальний аналіз порядку організації та проходження стажування, що визначений Положенням про стажування, дає підстави для виокремлення стадій його проходження:

1. Підготовка до проходження стажування.

Підготовку до проходження стажування можна розпочинати лише після успішного складення особою кваліфікаційного іспиту й отримання відповідного свідоцтва.

У межах цієї стадії особі необхідно підготувати певний перелік документів: 1) зробити копію паспорта або іншого документа, що його замінює; 2) замовити та отримати довідку про відсутність судимості; 3) отримати копію або оригінал документа, що посвідчує трудову діяльність.

Також необхідно визначитись з регіоном, де особа бажає проходити стажування.

Після отримання необхідних документів та обранням регіону можна переходити до другої стадії.

2. Звернення до ради адвокатів регіону.

Особа, яка успішно склала кваліфікаційний іспит і має дійсне свідоцтво про його складення, має право звернутися із заявою, що оформлюється за зразком, встановленим Радою адвокатів України, про призначення стажування до обраної нею ради адвокатів регіону. Крім самої заяви, особі необхідно подати таке: 1) оригінал свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту [2]. При цьому таке свідоцтво має бути дійсним; 2) копію трудової книжки (виписки з трудової книжки, якщо претендент здійснював трудову діяльність, а в разі її відсутності – довідку з останнього місця роботи із зазначенням підстав припинення трудової діяльності), послужного списку, іншого документа, встановленої форми, який посвідчує трудову діяльність особи; 3) копію паспорта або іншого документа, що його замінює; 4) довідку про відсутність судимості.

У разі подання особою всіх зазначених документів і їх відповідності законодавчо встановленим вимогам ця стадія завершується.

3. Призначення керівника та направлення на стажування.

За загальним правилом стажисту на весь строк проходження стажування призначається один керівник стажуванням, але за бажанням стажиста він може пройти стажування ще у двох адвокатів з іншої спеціалізації, за їх згодою, за умови, що відомості про них включені до Реєстру керівників стажування.

Інформація про адвокатів – керівників стажування, їх спеціалізацію, стаж роботи, професійні здобутки й кількість вакантних місць стажистів, за поданням рад адвокатів регіонів, розміщується на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України відповідно до регіонів, де адвокати мають адреси своїх робочих місць, згідно з даними ЄРАУ.

Особа, яка виявила намір проходити стажування у відповідного керівника стажування, зазначає про це в заяві на проходження стажування. У разі подання одночасно двох заяв на проходження стажування в одного керівника перевагу отримує особа, яка має згоду адвоката – керівника стажування. У разі відсутності вакансій на підготовку стажистів в адвоката – керівника стажування рада адвокатів регіону може встановлювати черговість осіб, які бажають стажуватися в даного адвоката. Рада адвокатів регіону зобов'язана повідомити особу про дату можливого початку стажування в обраного керівника стажування.

Досить цікавою є можливість особи, яка має бажання проходити стажування в певного керівника стажування (за наявності в нього вакантних місць стажистів), здійснити бронювання на майбутнє проходження стажування в раді адвокатів регіону.

Після надходження до ради адвокатів регіону заяви, необхідних документів та в разі наявності вакансій на підготовку стажистів у відповідного адвоката та при наявності згоди останнього, рада адвокатів регіону приймає рішення про призначення керівника стажування.

Завершенням цієї стадії є видача особі радою адвокатів регіону направлення на стажування.

4. Проходження стажування.

Ця стадія розпочинається з дня отримання адвокатом – керівником стажування від ради адвокатів регіону направлення. Саме з цього моменту особа вважається стажистом адвоката та зобов'язана розпочати стажування [2].

У свою чергу, керівник стажування протягом двох днів з дня прийняття стажиста має скласти індивідуальний план стажування у трьох примірниках, що повинен містити теми, за якими визначаються напрями стажування, та передбачати постійну роботу із стажистом, порядок і конкретні строки виконання ним робіт, а також зміст і строки проведення занять із стажистом. Далі план стажування направляється адвокатом до ради адвокатів регіону на затвердження. Після його затвердження два примірники плану стажування повертаються адвокату-керівнику (перший – для керівника, другий – для стажиста), а третій залишається в раді адвокатів регіону [6].

У разі необхідності та за згодою стажиста до індивідуального плану можуть бути внесені зміни й доповнення у межах програми стажування, про що повідомляється рада адвокатів регіону.

Стажування проводиться за адресою робочого місця адвоката-керівника стажування. Під час відпочинку, вихідні та святкові дні стажування проводиться за погодженням зі стажистом і адвокатом-керівником стажування [2].

Керівник стажування забезпечує стажисту необхідні умови для виконання плану й контролює хід його виконання, надає постійну допомогу в набутті професійних знань і практичних навичок, відповідає за об'єктивне відображення підсумків стажування у плані стажування.

Стажист під час стажування робить у своєму примірнику плану відповідні відмітки про ступінь його виконання. Також стажист веде щоденник стажування, у якому послідовно й детально відображає хід виконання плану [6].

Після кожної опрацьованої теми керівник стажування мусять проводити співбесіду зі стажистом для визначення рівня його знань з питань цієї теми, про що проставляється відмітка в індивідуальному плані стажування. У разі недостатнього засвоєння стажистом конкретної теми остання вивчається повторно.

Спільно з керівником або за його дозволом з іншими адвокатами (за їхньою згодою) стажист може бути присутній під час проведення процесуальних дій на досудовому розслідуванні й у судових засіданнях з різних категорій справ, може відвідувати місця позбавлення волі. При цьому керівник повинен роз'яснити стажисту правила поведінки адвоката при відвідуванні закладів пенітенціарної системи й у судовому засіданні.

Крім того, керівник навчає стажиста методикам вивчення та ведення різних категорій справ, складання й оформлення адвокатських проваджень (дос'є), аналізу доказів, розробці тактики захисту, обранню правової позиції у справі, складання планів ведення справ, захисних промов і виступів по цивільних, кримінальних, господарських та інших категоріях справ, пояснень і заперечень на позови, апеляційних і касаційних скарг, клопотань та інших процесуальних документів.

За завданням керівника самостійно або спільно з ним стажист вивчає справи, які перебувають у провадженні керівника стажування, складає проекти процесуальних документів: заяв,

пояснень за позовом і заперечень, апеляційних та касаційних скарг, інших процесуальних документів, виконує аналітичні розробки доказового матеріалу, розробляє позицію і тактику захисту або представництва, складає проекти планів ведення справ, захисних промов і виступів, клопотань.

Керівник стажування проводить зі стажистом співбесіду за всіма видами доручень, виконуваних адвокатами, надає практичну допомогу в оформленні адвокатського провадження (досьє) і проектів документів правового характеру, оцінює правильність вироблення стажистом позицій і тактики захисту у справах.

Під час проходження стажування керівник забезпечує дотримання адвокатської таємниці стажистом [6].

У випадку, коли стажист виявив бажання проходити стажування в декількох адвокатів, адвокат, який здійснює додаткове стажування, протягом п'яти днів після закінчення стажування повинен передати адвокату-керівнику стажування письмовий звіт про засвоєння стажистом практичних навичок відповідної спеціалізації, які разом із звітом керівника стажування направляються до ради адвокатів регіону.

Загальний контроль за проходженням стажування покладатиметься на раду адвокатів регіону, яка встановлює строки для надання звітів і висновків від стажиста адвоката й керівника стажування, періодично заслуховує питання про проходження стажування на засіданнях ради адвокатів регіону. Звіти стажиста й висновки керівника стажування (у тому числі проміжні) затверджуються радою адвокатів регіону, яка має право прийняти рішення про відсторонення адвоката від керівництва стажуванням на строк до двох років. У разі, якщо звіт стажиста (у тому числі проміжний) не затверджено радою адвокатів регіону, проходження стажування припиняється, а особа визнається такою, що стажування не проходила.

5. Підбиття підсумків проходження стажування.

За результатами стажування стажист складає звіт про виконання індивідуального плану стажування, а керівник стажування – висновок про оцінку стажування та про готовність стажиста адвоката самостійно здійснювати адвокатську діяльність.

Висновок адвоката-керівника стажування має містити оцінку набутих стажистом практичних навичок у процесі стажування, виконання індивідуального плану та Програми стажування, рекомендацію про можливість допуску стажиста до адвокатської практики.

У разі, коли за результатами проходження стажування адвокат-керівник стажування вважає за необхідне продовжити стажування, він повинен зазначити про це у висновку стажування. Таким чином, результатом цієї стадії є подання до ради адвокатів регіону: 1) стажистом – звіту про виконання індивідуального плану стажування; 2) керівником стажування – висновку про оцінку стажування та про готовність стажиста самостійно здійснювати адвокатську діяльність.

6. Оцінювання результатів стажування.

Після завершення стажування, підбиття його підсумків і надходження відповідних документів до ради адвокатів регіону здійснюється оцінювання результатів стажування. Для організації та проведення цієї стадії законодавством встановлено обмежувальний строк: тридцять днів з дати отримання звіту про результати стажування й висновку адвоката-керівника стажування. При оцінюванні результатів стажування рада адвокатів регіону на своєму засіданні: 1) проводить співбесіду зі стажистом; 2) вивчає процесуальні документи стажиста, а в разі необхідності – матеріали справ, у яких стажист надавав правову допомогу; 3) вивчає скарги, подання, що надійшли стосовно

стажиста у період стажування; 4) вивчає звіт про результати стажування та висновок адвоката-керівника стажування про готовність стажиста адвоката до здійснення адвокатської діяльності; 5) заслуховує, у разі необхідності, керівника стажування.

Після завершення оцінювання результатів стажування рада адвокатів регіону приймає одне з таких рішень: 1) про видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю; 2) про продовження стажування на строк від одного до трьох місяців.

Рішення ради адвокатів регіону про видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю викладається окремим документом, який повинен містити дані про дату його прийняття, прізвище, ім'я, по батькові особи, щодо якої приймається рішення, інформацію про наслідки оцінювання результатів стажування, висновок про можливість здійснення особою адвокатської діяльності самостійно.

У разі прийняття рішення про продовження стажування, його мотивувальна частина повинна містити чітко викладені підстави прийнятого рішення, а резолютивна – строк, на який стажування продовжено, дані про строк і порядок оскарження рішення.

Про прийняте рішення рада адвокатів регіону письмово повідомляє стажиста та керівника стажування протягом трьох робочих днів від дня прийняття рішення.

7. Оскарження прийнятого радою адвокатів регіону рішення.

Стажист або адвокат-керівник стажування в разі незгоди з прийнятим радою адвокатів регіону рішенням про продовження стажування може його оскаржити протягом тридцяти днів з дня його отримання до Ради адвокатів України або до суду, які можуть залишити оскаржуване рішення без змін, або ж зобов'язати раду адвокатів регіону видати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

8. Продовження стажування.

У разі прийняття рішення про продовження стажування стажист має право клопотати перед радою адвокатів регіону про направлення його для проходження стажування до іншого керівника стажування.

За результатами продовженого стажування керівник стажування подає до ради адвокатів регіону звіт про оцінку його результатів, де зазначаються лише відомості, що були підставою для продовження стажування (предметом стажування) [2]. Після цього знову відбувається оцінювання результатів стажування.

Характеристика стадій проходження стажування свідчить, що не всі вони є обов'язковими для стажиста. У зв'язку з цим, залежно від обов'язковості проходження стажистом адвоката тієї чи іншої стадії, вбачається за необхідне здійснення їх класифікації на дві групи: обов'язкові та факультативні. Обов'язковими є ті стадії, участь у яких стажиста для успішного завершення стажування за загальним правилом є обов'язковою, а факультативними – ті стадії, необхідність участі в яких стажистом залежить від завершення деяких обов'язкових стадій без позитивного результату. Вважаємо, що обов'язковими стадіями є стадії з першої до шостої, а факультативними – сьома і восьма стадії.

Висновки. Отже, закріплення на законодавчому рівні інституту стажування є цілком виправданим, оскільки наявність в особи стажу роботи в галузі права не завжди свідчить про наявність у неї практичних навичок, необхідних для здійснення адвокатської діяльності та її готовність самостійно здійснювати адвокатську діяльність. Аналіз порядку організації й проходження стажування свідчить про його стадійність і детальне правове регулювання прав та обов'язків учасників стажування.

Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
2. Положенням про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затв. рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 року № 81, зі змінами, затв. рішеннями Ради адвокатів України від 27 вересня 2013 року № 215, № 216 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unba.org.ua/staguvannya>.
3. Про затвердження у новій редакції Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні: рішення Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 року № 270 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unba.org.ua/akti>.
4. Федорова К.С. Организация и порядок деятельности адвокатуры Республики Словения / К.С. Федорова // Евразийская адвокатура. – 2013. – № 3(4). – С. 34–38.
5. Адвокатская реформа в Италии: стажировка будущих адвокатов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.studiolegalegrasso.net/ru/2013-02-riforma-forense-in-italia-tirocinio-dei-futuri-avvocati>.
6. Програма проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затв. рішенням Ради адвокатів України від 1 червня 2013 року № 125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unba.org.ua/akti>

Задоя И. И. Прохождение стажировки лицом для приобретения права на занятие адвокатской деятельностью

Аннотация. Статья посвящена выяснению целесообразности законодательного закрепления института стажировки для приобретения лицом права на занятие адвокатской деятельностью, детальному анализу порядка организации и прохождения стажировки с выделением и классификацией стадий, определением особенностей правового статуса, прав и обязанностей участников стажировки и сроков ее проведения.

Ключевые слова: стажер, стажировка, руководитель стажировки, прохождение стажировки, стадии прохождения стажировки.

Zadoia I. I. The period of training for being obtained of person the special privilege to practice the advocate

Summary. This article devotes to elucidate the securing the expediency of legislative institute of training for being obtained of person the special privilege to practice the law, to analyze detail order of organization and the period of training with separation and classification of degree, defining features of legal status, rights and obligations of the participants of the training and terms of conducting.

Key words: trainee, training, chief-advocate of training, period of training, stage of the period of training.